

CON ĐƯỜNG PHÁT TRIỂN RIÊNG CỦA CÁC NƯỚC ĐANG PHÁT TRIỂN

Hoàng Xuân Long¹, Hoàng Lan Chi
Viện Chiến lược và Chính sách khoa học và công nghệ

Tóm tắt:

Nỗ lực phát triển của các nước đang phát triển thường là áp dụng con đường đã được vạch ra từ các nước công nghiệp phát triển. Trên thực tế, những nỗ lực lặp lại lịch sử đã không mang lại thành công như mong đợi. Bài viết đưa ra các phân tích về ý nghĩa của con đường phát triển riêng đối với các quốc gia đang phát triển và những khía cạnh của con đường riêng bao gồm các nội dung cấu thành, quá trình và cơ sở. Đây là những khía cạnh cơ bản cho thấy rõ cả tính khả thi và những điều kiện khắt khe, những khó khăn to lớn phải vượt qua của các nước đang phát triển trên con đường phát triển riêng.

Từ khóa: Khoa học và công nghệ; Phát triển quốc gia.

Mã số: 23022001

THE UNIQUE DEVELOPMENT PATH OF DEVELOPING COUNTRIES

Summary:

The development efforts of developing countries often involve following paths that have been previously charted by more developed industrial nations. In practice, replicating historical trajectories has not always led to the anticipated successes. This article presents an analysis of the significance of a unique development path for developing countries, including its constituent elements, processes, and foundations. These fundamental aspects shed light on the feasibility and stringent conditions and the substantial challenges that developing countries must overcome on their individual development journeys.

Keywords: Science and technology; National development.

1. Ý nghĩa của con đường phát triển riêng đối với các nước đang phát triển

Con đường phát triển riêng của một quốc gia xuất hiện khi nỗ lực phát triển được thực hiện một cách chủ động với cách thức không giống, không bắt chước các nước khác. Cách thức phát triển này có thể xuất phát từ sáng kiến của một bộ phận tinh hoa nhưng phải trở thành phương châm hành động của cả xã hội.

Con đường riêng có ý nghĩa quan trọng đối với các nước đang phát triển trên các mặt cơ bản như: tranh thủ thêm được các cơ hội phát triển, tạo khác biệt trong

¹ Liên hệ tác giả: hoangxuan_long@yahoo.com

cạnh tranh phát triển và bất ngờ đối với các đối thủ, tạo niềm say mê và hứng khởi của mọi thành phần tham gia vào phát triển đất nước.

1.1. Tranh thủ thêm được các cơ hội phát triển

Phát triển nói chung thường đa dạng. Không phải chỉ có một vài con đường như các nước phát triển đã khai thác và thể hiện, mà còn có thể có nhiều con đường khác dẫn tới thành công. Thay vì chỉ có năng lực học hỏi, bắt chước, trong mỗi quốc gia, bao gồm cả các nước đang phát triển, vốn có cả năng lực tìm kiếm con đường phát triển mới.

Phát triển quốc gia cũng là một loại hoạt động của con người và giống với các loại hoạt động khác về tính sáng tạo. Không chú ý đến con đường riêng chính là bỏ qua cơ hội tận dụng dư địa cho phát triển. Ở góc độ nào đó, khám phá con đường riêng cũng giống với khai thác tài nguyên, vốn, lao động, thị trường, công nghệ,... phục vụ phát triển.

Đồng thời, con đường phát triển riêng đòi hỏi sáng tạo ở tầm tổng hợp và phối hợp khá cao. Nếu sản phẩm mới là sáng tạo trong hoạt động sản xuất, ngành nghề kinh tế mới là tổng hợp sáng tạo nhiều hoạt động sản xuất và nền kinh tế mới là tổng hợp sáng tạo nhiều ngành nghề kinh tế, thì tạo ra con đường phát triển mới là tổng hợp sáng tạo nhiều nền kinh tế theo các giai đoạn khác nhau. Nếu sản phẩm mới là phối hợp sáng tạo trong phạm vi một quá trình sản xuất, ngành nghề kinh tế mới là phối hợp sáng tạo trong phạm vi một ngành nghề kinh tế và nền kinh tế mới là phối hợp sáng tạo trong toàn nền kinh tế, thì con đường phát triển mới là phối hợp sáng tạo trong tổng thể nền kinh tế và giữa nhiều giai đoạn khác nhau.

Nhìn vào nhiều nước đang phát triển, mặc dù rất mong muốn và đặt quyết tâm cao nhưng vẫn chưa thể “đổi vận” là bởi chưa khai thác phần dư địa cần thiết và có thể tận dụng. Thực tế cho thấy nỗ lực khai thác các nguồn lực về tài nguyên, vốn, lao động, thị trường, công nghệ,... không thể thay thế con đường phát triển riêng. Hơn nữa, khả năng phát huy hiệu quả các nguồn lực này phụ thuộc đáng kể vào con đường phát triển riêng còn chưa được xác định.

1.2. Tạo khác biệt trong cạnh tranh phát triển và bất ngờ đối với các đối thủ

Phát triển của một quốc gia luôn phải đối mặt với sức ép cạnh tranh trực tiếp hoặc gián tiếp từ nhiều phía là các nước có trình độ phát triển hơn, các nước có cùng trình độ và các nước có trình độ thua kém. Các nước có trình độ phát triển hơn cố gắng gây ảnh hưởng với ý đồ duy trì quan hệ phụ thuộc và tránh có thêm đối thủ cạnh tranh cùng trình độ trong tương lai. Các nước cùng trình độ phát triển nỗ lực trong ganh đua giành giật những cơ hội vươn lên tầm cao hơn. Các nước thua kém trình độ cạnh tranh để tiếp cận những cơ hội nhằm bắt kịp và vươn lên,...

Một trong những cách thức tạo ra lợi thế cạnh tranh là hình thành khác biệt về con đường phát triển. Khác biệt ở đây có ý nghĩa gây bất ngờ đối với các nước khác. Với lực lượng nhất định, khác biệt cho phép tạo thế mới trong đối đầu cạnh tranh phát triển. Đặt các nước khác vào thế bị động, lúng túng,... sẽ mang lại lợi ích đáng kể trong phát triển của một quốc gia.

Các nước đang phát triển thường gặp phải nhiều cản trở trong cạnh tranh nhưng ít khi tìm ra được cách thức hóa giải hiệu quả. Những cố gắng tạo khác biệt về sản phẩm, cách thức sản xuất, kinh doanh,... vẫn chưa đủ để có được lợi thế cho cạnh tranh phát triển. Con đường riêng chính là giải pháp để các nước đang phát triển có được lợi thế đủ lớn trong cạnh tranh.

1.3. Tạo niềm say mê và hứng khởi của mọi thành phần tham gia vào phát triển đất nước

So với đi theo cách thức của các nước phát triển, khai phá con đường riêng của một nước đang phát triển mang lại những thay đổi như từ bắt chước đến sáng tạo, từ phụ thuộc vào bên ngoài đến phụ thuộc vào nỗ lực bên trong, từ tự ti trước thành công bên ngoài đến tự tin vào khả năng bên trong, từ chịu ràng buộc đến tự do,... và từ lý luận phát triển đến nghệ thuật phát triển. Cùng với các thay đổi này là hình thành niềm say mê, hứng khởi trong rộng rãi các thành phần tham gia hoạt động, không chỉ đội ngũ quản lý đất nước mà cả những người dân, bởi sáng tạo con đường riêng liên quan tới mọi phạm vi phát triển.

Say mê và hứng khởi của các chủ thể có thể mang lại sức mạnh để vượt qua các trở ngại thường phải đối mặt, là cơ sở cho sự kiên trì và lạc quan trong theo đuổi các mục tiêu phát triển. Say mê và hứng khởi sẽ biến khó thành dễ, trở ngại lớn thành nhỏ, thách thức chung thành cơ hội riêng,...

Thực tế ở một số nước đã chỉ ra điều không thể thiếu được trong giai đoạn phát triển mang tính cách mạng là khí thế tiến lên phía trước của đông đảo tầng lớp trong xã hội. Một khí thế dựa trên say mê và hứng khởi của những người tham gia làm nên lịch sử và sáng tạo con đường phát triển mới. Ngược lại, phát triển mang tính cách mạng không diễn ra ở nhiều nước do các thành phần xã hội chưa thực sự trở thành những chủ thể phát triển. Ở đó chưa có được sức mạnh từ say mê, hứng khởi của người lao động.

2. Các nội dung cấu thành con đường phát triển riêng của các nước đang phát triển

Có một số nội dung cơ bản định hình con đường riêng của các nước đang phát triển. Trước tiên là khác biệt so với các nước phát triển. Các nước đang phát triển có thể phát triển theo 3 cách: tuần tự, đi tắt và đón đầu. Nếu như tuần tự là giống với cách đi mà các nước phát triển đã trải qua thì đi tắt và đón đầu lại khác. Nét riêng của đi tắt là thay đổi về trình tự phát triển, còn nét riêng của đón đầu là thay đổi cả trình tự và mục tiêu phát triển so với những điều các nước công nghiệp đã thực hiện.

Cách đi riêng tiếp tục cụ thể trên các mặt: định hướng ưu tiên phát triển và cơ cấu kinh tế, nguồn lực cho phát triển, lực lượng phát triển, thể chế phát triển². Định hướng ưu tiên bao gồm ưu tiên theo ngành, lĩnh vực, sản phẩm,... Nguồn lực có loại bên trong - bên ngoài, tài nguyên - vốn - văn hóa - KH&CN, nhà nước - xã hội,... Lực lượng có loại ngành chủ lực, doanh nghiệp chủ lực, địa bàn chiến lược, đối tác chiến lược,... Thể chế phát triển bao gồm cả cách thức tham gia các quy tắc của trò chơi chung; một nước đang phát triển có thể không theo những quy tắc như các nước phát triển đề xướng và áp đặt, mà có những cách riêng.

Cách đi riêng hướng tới những ý nghĩa như đã trình bày tại Mục I, đó là khai thác dư địa phát triển, tạo khác biệt trong cạnh tranh phát triển, tạo khí thế trong phát triển.

Định hướng ưu tiên, tổ chức nguồn lực, tổ chức lực lượng, hình thành thể chế phải nhằm vào các ý nghĩa nhất định. Qua đó, có thêm những yếu tố định vị về con đường riêng của một nước đang phát triển:

- Gắn với khai thác dư địa phát triển là những định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng, thể chế được xác định dựa trên các phân tích lý luận sâu sắc và bài bản. Thậm chí khai thác dư địa phát triển cũng chính là sự mở rộng thêm phạm vi so với hệ thống lý luận hiện có;
- Gắn với tạo sự bất ngờ và cạnh tranh với các nước khác là định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế mang tính mới lạ và có tính cạnh tranh, cách khai thác và tổ chức nguồn lực có tính mới và tính cạnh tranh, cách huy động và tổ chức lực lượng có tính mới và tính cạnh tranh, thể chế có tính mới và tính cạnh tranh. Cạnh tranh về định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, về nguồn lực, lực lượng và thể chế mang lại lợi thế của các nước đang phát triển trong đối đầu với các nước phát triển;
- Gắn kết với tinh thần, khí thế là những định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, khai thác và tổ chức nguồn lực, huy động và tổ chức lực lượng, thể chế có bản sắc riêng hoặc sáng kiến riêng. Một mặt những điểm riêng ở đây phải mang lại sự chủ động, niềm tin, quyết tâm bảo vệ sáng kiến của mình. Trong cuộc chơi, làm chủ lối chơi của mình sẽ tạo nên khí thế nhất định. Trong phát triển, bảo vệ sáng kiến riêng thường tạo nên động lực không kém bảo vệ lợi ích riêng, và khi gắn kết giữa sáng kiến riêng và lợi ích riêng thì sẽ thúc đẩy rất mạnh mẽ khí thế trong hành động.

Mặt khác sự chủ động, niềm tin, quyết tâm phải được lan tỏa trong xã hội. Khí thế phát triển phải là của chung xã hội trên cơ sở thu hút sự tham gia rộng rãi các tầng lớp vào xây dựng sáng kiến về định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng, thể chế phát triển đất nước. Qua đó, các tầng lớp xã hội

² Mở rộng các mặt sẽ có cơ hội xem xét thêm nhiều điểm riêng trong phát triển, thu hẹp các mặt sẽ tập trung vào một số điểm riêng mang tính cơ bản. Ở đây mâu thuẫn giữa "riêng" và "chung" được giải quyết thông qua những điểm riêng mang tính chung nhất. Đó là các điểm riêng mang tính cơ bản về định hướng ưu tiên phát triển và cơ cấu kinh tế, nguồn lực cho phát triển, lực lượng phát triển, thể chế phát triển.

thấy rõ phần của mình trong sáng kiến chung của đất nước. Sáng kiến phát triển không chỉ ở tầm chung quốc gia mà tồn tại ở các phạm vi, cấp độ khác nhau, gắn trực tiếp với các tầng lớp khác nhau trong xã hội. Có nhiều định hướng ưu tiên và cơ cấu phát triển ở các phạm vi, cấp độ và tương tự đối với khai thác và tổ chức nguồn lực, lực lượng, xây dựng thể chế phục vụ phát triển. Việc tuyên truyền để mọi người ý thức rõ về cần thiết đề cao khí thế trong phát triển cần được nhấn mạnh đúng mức.

Về khác biệt với các nước đang phát triển cùng trình độ nhằm vào đi tắt, đón đầu, điểm riêng cũng được thể hiện ở định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng và thể chế. Chẳng hạn, cùng là đi tắt nhưng có nhiều định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế khác nhau, cách thức khai thác và tổ chức nguồn lực, lực lượng khác nhau, hình thành thể chế khác nhau. Các đặc điểm riêng về định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng và thể chế cũng phải hướng tới các ý nghĩa như khai thác dư địa phát triển, tạo khác biệt trong cạnh tranh phát triển, tạo khí thế trong phát triển,...

Các nội dung cấu thành con đường riêng của các nước đang phát triển liên quan tới mối quan hệ ràng buộc giữa tính chất phát triển (tuần tự, đi tắt, đón đầu), khía cạnh phát triển (định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng và thể chế). Đó cũng là cơ chế hình thành và phát huy của cách đi riêng.

Các thành phần và mối quan hệ giữa các thành phần này cũng cho thấy khó khăn trong hình thành cách đi riêng. Nói cách khác, không phải khác biệt nào cũng mang lại tác dụng phát triển. Thiếu thành phần và thiếu quan hệ gắn kết sẽ không có được cách đi riêng tạo nên phát triển. Đó chính là nguyên nhân lý giải cho rất nhiều thất bại đã diễn ra trên thực tế.

3. Các quá trình, bước đi trong con đường riêng của các nước đang phát triển

Điểm riêng trong phát triển của một nước đang phát triển có thể là định hướng vào mô hình kinh tế mới khác với mô hình do các nước phát triển hình thành và duy trì. Ứng với định hướng giá trị khác nhau là con đường khác nhau. Đây là trường hợp con đường phát triển mang tính riêng một cách toàn diện. Thậm chí các nước đi theo con đường riêng là người tiên phong đi đầu, không phải là đi sau những nước khác.

Con đường riêng gắn với định hướng và mô hình kinh tế mới có thể tồn tại nhưng không mang tính phổ biến. Nhìn chung, các nước đang phát triển thường định hướng vào mô hình đã được khẳng định ở một số nước với những giá trị cơ bản như tiên tiến, hiện đại, phát triển,...

Với định hướng vào mô hình kinh tế đã được những nước phát triển khẳng định, các nước đang phát triển vốn yếu kém hơn các nước phát triển. Đồng thời các nước đang phát triển không thể né tránh mà phải cạnh tranh đối đầu với các nước phát triển. Vấn đề đặt ra là phải chuyển từ yếu thành mạnh, từ thua kém thành ngang bằng và vượt trội, từ bị áp đặt thành độc lập, từ đi sau thành đi đầu,...

Chuyển từ yếu thành mạnh, thua kém thành ngang bằng và vượt trội ở nước đang phát triển là quá trình với các đặc điểm:

- Sự lớn mạnh của nước đang phát triển diễn ra trong chính cạnh tranh với các nước phát triển. Thay vì tăng cường lực lượng rồi mới bước vào cạnh tranh là kết hợp vừa cạnh tranh vừa phát triển và thông qua cạnh tranh để phát triển nâng cao sức mạnh.
- Cùng với tích lũy nâng cao sức mạnh của nước đang phát triển là tác động làm giảm, tiêu hao sức mạnh của nước phát triển. Mục tiêu là thay đổi tương quan sức mạnh giữa nước đang phát triển và nước phát triển. Nếu nước đang phát triển và nước phát triển cùng tăng sức mạnh thì không thể có sự thay đổi về tương quan. Ở đây quan niệm “ta mạnh khi đối thủ yếu” được thể hiện một cách rõ rệt.
- Thay đổi tương quan sức mạnh giữa nước đang phát triển và nước phát triển là cơ sở để đổi mới quy tắc cạnh tranh theo hướng có lợi cho nước đang phát triển (chuyển từ bị áp đặt sang áp đặt); đồng thời đổi mới quy tắc cạnh tranh là cơ sở để thúc đẩy thay đổi tương quan sức mạnh.
- Thay đổi tương quan sức mạnh giữa các nước đang phát triển và nước phát triển được thực hiện từ phạm vi nhỏ ra phạm vi lớn. Từ điểm mở rộng ra diện là một khía cạnh trong quá trình lớn mạnh của nước đang phát triển.

Những khác biệt và điểm riêng của nước đang phát triển phải bám sát các đặc điểm trên. Trước hết cần chọn ra các phạm vi kinh tế mà nước đang phát triển có lợi thế riêng, có khả năng riêng trong cạnh tranh với các nước phát triển. Tập trung sử dụng những thế mạnh riêng, cách phát triển riêng để thay đổi tương quan sức mạnh và quy tắc cạnh tranh trong các phạm vi kinh tế này.

Thành công trong phát huy khác biệt và điểm riêng ở phạm vi nhỏ sẽ có tác dụng lan tỏa ra phạm vi rộng lớn và cùng với đó là mở rộng giới hạn thay đổi tương quan sức mạnh giữa nước đang phát triển và nước phát triển.

Mặt khác, so với các nước phát triển, các nước đang phát triển vốn có một số lợi thế nhất định. Đó là: thừa hưởng một số thành quả khai phá của các nước đi trước; ít phải xử lý các di sản hiện đại có phần lạc hậu so với xu thế phát triển mới xuất hiện; né tránh các trung tâm xung đột quốc tế vốn tập trung giữa các nước phát triển hàng đầu; tránh bị chú ý và có thể giấu mình thực hiện các định hướng chiến lược riêng; ít chịu áp lực phải chắc chắn thành công theo kỳ vọng và khó chấp nhận các thất bại như các nước phát triển, cũng tức là có thể tăng mạo hiểm và chấp nhận rủi ro trong phát triển; vị trí yếu thế buộc (và tạo điều kiện) nước đang phát triển chú trọng tìm hiểu để biết rõ về các nước phát triển, trong khi các nước phát triển thường dễ rơi vào chủ quan về đánh giá các nước đi sau (không để ý hoặc đánh giá theo thái độ bề trên và người đi trước); lợi thế về lao động rẻ, lợi thế về “sân nhà”, về đầu tư và thị trường,...; lợi thế có thể có về địa kinh tế, địa chính trị,...; có thể từ vị trí của mình nhìn các vấn đề theo góc

độ khác về phát triển. Các lợi thế này mang lại ưu thế trong cạnh tranh và cần chủ động nhận biết, nỗ lực mở rộng tối đa trong con đường phát triển riêng.

Những phân tích về quá trình, bước đi trong con đường riêng mang lại các ý nghĩa khá cơ bản sau:

- Cho thấy điểm riêng tồn tại và phát huy trong quan hệ gắn kết với những điểm chung; khác biệt của nước đang phát triển không tách rời mà liên quan tới quan hệ chung với các nước phát triển trên nhiều khía cạnh. Chẳng hạn, điểm riêng tồn tại như là góc độ riêng của cái chung. Trong sân chơi chung vẫn có thể có lối chơi riêng. Riêng là công cụ để đạt được cái chung mới, khi đã lớn mạnh sẽ áp đặt ý đồ riêng trong quy tắc chung, cách thức chung. Nói cách khác là định nghĩa lại cách chung theo cách riêng,... Quan hệ này vừa là mở rộng, vừa là giới hạn lại phạm vi cách đi riêng của nước đang phát triển.
- Cho thấy các nhiệm vụ cụ thể mà cách đi riêng của nước đang phát triển phải tập trung giải quyết. Các nhiệm vụ này dẫn dắt cách đi riêng theo quá trình, trình tự nhất định để đạt tới kết quả cuối cùng là trở thành nước phát triển. Phạm vi rộng hay hẹp, thời gian dài hay ngắn của con đường riêng phụ thuộc vào yêu cầu từ các nhiệm vụ và kết quả thực hiện các nhiệm vụ cụ thể này.
- Cho thấy rõ thêm khó khăn để có được cách đi riêng, con đường riêng của nước đang phát triển. Khó khăn này lý giải trên thực tế đã có cách đi riêng thành công nhưng còn là hiện tượng hiếm hoi. Khó khăn này cũng lý giải tại sao nhiều nước mong muốn và nỗ lực tìm cách đi để phát triển nhưng không thành công.

4. Các cơ sở của con đường riêng ở nước đang phát triển

Con đường riêng của nước đang phát triển dựa trên các cơ sở cơ bản là: đặc điểm riêng; bối cảnh mới; sáng kiến riêng.

Đặc điểm riêng của nước đang phát triển vốn có trên nhiều mặt như: tài nguyên, vị trí địa lý, văn hóa, truyền thống, chế độ chính trị,... Liên quan tới con đường riêng phải là những đặc điểm mang tính lợi thế riêng. Đặc điểm riêng vốn tồn tại từ lâu nhưng để nhận biết được thế mạnh riêng thường phụ thuộc vào góc độ nhìn nhận. Đứng trên góc độ tiếp cận phát triển này có thể là điểm yếu, nhưng ở góc độ tiếp cận khác lại là thế mạnh. Do vậy, không phải tất cả các đặc điểm riêng đều là cơ sở cho con đường phát triển riêng; mặt khác, tránh giản đơn trong xác định ranh giới loại bỏ những đặc điểm riêng không có khả năng liên quan tới con đường phát triển riêng của nước đang phát triển.

Có nhiều môi trường ảnh hưởng đến con đường phát triển như phát triển khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo, thị trường thế giới, ngành nghề kinh tế, quan hệ quốc tế,... Bối cảnh thay đổi làm mất đi một số môi trường cũ khiến không thể lặp lại cách phát triển trước đây, đồng thời, xuất hiện môi trường mới cho phép và đòi hỏi thay đổi cách phát triển.

Con đường phát triển hình thành trên cơ sở những nhận thức và sáng kiến nhất định. Sáng kiến riêng tạo ra những nhận thức mới về phát triển và con đường phát triển. Ứng với nhận thức mới về từng khía cạnh, góc độ phát triển như lựa chọn nguồn lực, lực lượng, bước đi, tận dụng bối cảnh,... là các con đường phát triển riêng. Ứng với mức độ mới trong nhận thức là mức độ riêng của con đường phát triển.

Đặc điểm chung của các yếu tố cơ sở của con đường riêng ở nước đang phát triển là khác biệt với các yếu tố cơ sở của con đường ở các nước phát triển. Đồng thời, mỗi yếu tố cũng có nét đặc thù đáng chú ý. Đặc điểm quốc gia là những gì đã tồn tại và là yếu tố bên trong. Bối cảnh mới là những gì không có từ trước và là yếu tố bên ngoài. Sáng kiến riêng không phụ thuộc vào những gì đã tồn tại và bên ngoài, đây là yếu tố có thể tự mình làm mới. Cũng có mối quan hệ nhất định giữa các yếu tố. Chẳng hạn bối cảnh mới làm cho một số đặc điểm quốc gia thay đổi tính chất và mức độ phát huy tác dụng; bối cảnh mới kích thích sáng kiến mới; sáng kiến mới có thể thể hiện thông qua một số đặc điểm riêng quốc gia;...

Nét riêng của mỗi yếu tố cơ sở và mối quan hệ giữa chúng mở rộng thêm khả năng tồn tại và sự phong phú, đa dạng của con đường riêng.

Thông qua các yếu tố cơ sở có thể thấy rõ hơn một số nội dung, ý nghĩa của con đường riêng ở nước đang phát triển. Một là, đặc điểm quốc gia, bối cảnh thay đổi và sáng kiến riêng hoàn toàn có thể tồn tại và đó là cơ sở để khẳng định sự tồn tại của con đường riêng.

Hai là, các yếu tố cơ sở của con đường riêng tác động đến nội dung, ý nghĩa con đường riêng trên các mặt phạm vi, mức độ, tính chất khác nhau và tương ứng, chúng tác động hình thành các phạm vi, mức độ, tính chất khác nhau trong nội dung, ý nghĩa của con đường riêng.

Ba là, các yếu tố cơ sở khác nhau tác động tạo nên các nội dung, ý nghĩa khác nhau của con đường riêng. Nói cách khác, các nội dung, ý nghĩa của con đường riêng được cụ thể hơn theo các yếu tố cơ sở. Dựa trên cơ sở là đặc điểm quốc gia, là định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế, nguồn lực, lực lượng và thể chế mang tính chất riêng; tương tự như vậy với bối cảnh phát triển mới và sáng kiến riêng.

Tính xác định của các nội dung, ý nghĩa của con đường riêng còn cụ thể hơn nữa theo các khía cạnh khác nhau của từng yếu tố cơ sở. Ví dụ, trong đặc điểm quốc gia có đặc điểm tài nguyên, đặc điểm văn hóa, đặc điểm truyền thống, đặc điểm địa kinh tế,... theo đó, sẽ có các định hướng ưu tiên và cơ cấu kinh tế phù hợp với điều kiện tài nguyên, văn hóa, truyền thống, địa kinh tế,...

Bốn là, từ các yếu tố cơ sở cho thấy tính phong phú, đa dạng của con đường phát triển riêng của nước đang phát triển. Sự phong phú, đa dạng của con đường riêng không chỉ ở chỗ có nhiều nội dung và nhiều ý nghĩa như đã nêu tại Mục 1 và Mục 2. Sự phong phú, đa dạng còn ở chỗ có nhiều nội dung, ý nghĩa của con đường riêng định dạng theo các yếu tố cơ sở như vừa nêu trên. Sự phong phú, đa dạng của con đường riêng còn bởi cơ chế tác động của các yếu tố cơ sở vào

nội dung, ý nghĩa của con đường riêng: một yếu tố cơ sở có thể tác động vào nhiều nội dung, ý nghĩa và mỗi nội dung, ý nghĩa có thể cần sự tác động của nhiều yếu tố cơ sở.

Tóm lại, phân tích về các yếu tố cơ sở làm tăng thêm tính thuyết phục và tính hiện thực, tăng tính cụ thể của con đường phát triển riêng ở các nước đang phát triển.

5. Kết luận chung

Nhiều lý luận cho rằng, với các nước đang phát triển, bất chước giống các nước phát triển là con đường tất yếu để tiến lên phía trước; ngược lại, những điểm riêng, khác biệt luôn là nguyên nhân dẫn tới tụt hậu trong phát triển. Bài viết này nhấn mạnh có những khác biệt tạo lợi thế phát triển cho một nước đang phát triển, hơn nữa là sự phát triển vượt ngoài khuôn khổ được định hình sẵn bởi một số nước tạm thời ở thang bậc cao nhất của thế giới.

Các phân tích về con đường riêng chỉ ra bên trong mỗi nước đều có những tiềm năng phát triển. Vấn đề là tự nhận biết rõ, nỗ lực khai thác và sử dụng một cách phù hợp nguồn sức mạnh bên trong phục vụ phát triển. Cơ hội phát triển sẽ rộng mở nếu biết dựa vào tiềm năng bên trong. Những phân tích đi sâu vào nhiều khía cạnh của con đường riêng cho thấy rõ cả tính khả thi và những điều kiện khắt khe, những khó khăn to lớn phải vượt qua nếu muốn dựa vào điểm riêng để phát triển. Đó cũng là các phân tích được gợi mở từ thực tế tương phản giữa thành công của một số nền kinh tế (NICs, Trung Quốc,...) và nỗ lực bất thành của nhiều nước đang phát triển.

Con đường riêng và cách đi khác biệt không chỉ mang lại lợi ích riêng của một nước mà còn tác động tới phát triển chung của thế giới. Cách đi này góp phần chuyển phát triển của thế giới theo hướng đa dạng, đa cực, tăng tính linh hoạt, mở rộng cạnh tranh và nâng mức tăng trưởng. Có thể nói, bản thân phát triển của các con đường riêng, cách đi khác biệt cũng là một nội dung quan trọng của phát triển./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ngô Đăng Thành (2009). *Các mô hình công nghiệp hóa trên thế giới và bài học kinh nghiệm cho Việt Nam*. NXB Chính trị Quốc gia Hà Nội.
2. Hoàng Xuân Long (1993). “Về hiện tượng Đông Á”. *Tạp chí Thông tin lý luận*, số tháng 6/1993.
3. Hoàng Xuân Long (1997). “Khủng hoảng tiền tệ ở Đông Nam Á và những bài học về một mô hình phát triển”. *Tạp chí Thông tin lý luận*, số tháng 10/1997.
4. Hoàng Xuân Long (2003). “Chính sách của chính phủ Trung Quốc ứng phó với khủng hoảng tài chính - kinh tế toàn cầu”. *Tạp chí Những vấn đề kinh tế và chính trị thế giới*, số 9/2013.

5. Hoàng Xuân Long, Hoàng Lan Chi (2019). “Kinh nghiệm thế giới về cách đi riêng của một số nước đang phát triển trong thúc đẩy kinh tế dựa trên khoa học và công nghệ”. *Tạp chí Chính sách và quản lý KH&CN*, số 4/2019.
6. Hoàng Xuân Long, Hoàng Lan Chi (2020). “Những lý luận gắn kết KH&CN và kinh tế phù hợp với các nước đang phát triển”. *Tạp chí Những vấn đề kinh tế và chính trị thế giới*, số tháng 5/2020.
7. Hoàng Xuân Long, Hoàng Lan Chi (2021). “Phát triển tuần tự, đi tắt và đón đầu trong chiến lược khoa học và công nghệ ở Việt Nam giai đoạn 2021-2030”. *Tạp chí nghiên cứu Ấn Độ và Châu Á*, số tháng 3/2021.
8. Issue brief: New development in China’s domestic innovation and procurement policies. The USChina Business Council. 1/2010.
9. Dieter Ernst (2010). “China’s innovation policy is a wakeup call for America”. *Analysis from the EastWest Center*, No 100. 5/2010.